

IN MEMORIAM

ОДЛАЗАК ЗНАЧАЈНОГ ИСТОРИЧАРА - Др ЗВЕЗДАН ФОЛИЋ (1963-2014) -

У Подгорици је 12. јула 2014. године преминуо др Звездан Фолић, један од најзначајнијих савремених црногорских историчара, научни сарадник Историјског института и професор Филозофског факултета у Никшићу. Његов прерани одлазак, велики је губитак за црногорску историографију. Но, иако је његов животни и стваралачки пут окончан прерано и прије времена, он је, без сумње, током бављења историјском науком успио да створи вриједно научно дјело. Његов научни развој започео је након завршетка студија Историје на Филозофском факултету у Никшићу. Убрзо након стицања факултетске дипломе, уписао је постдипломске студије, које је успјешно окончао 1998. године, одбраном магистарске тезе “Аграрна реформа у Црној Гори 1945-1947. године”. Након магистрирања, примљен је 1999. године у Историјски институт Црне Горе као асистент. С једним краћим прекидом, у Историјском институту се током петнаестак година формирао као научник и историчар.

Већ крајем деведесетих година XX вијека др Звездан Фолић започиње са истраживањем вјерских заједница у Црној Гори у XX вијека, што ће бити научна област у којој ће направити најзначајније домете, и коју ће својим радовима фактички утемељити у црногорској историографији. Резултат ових истраживања биће низ научних радова, који су 2001. године сабрани у књигу “Вјерске заједнице у Црној Гори 1918-1953. године”. Ову књигу чини осам радова, који обрађују неки од сегмената дјеловања вјерских заједница у Црној Гори, али и вјерског живота у цјелини. По први пут указано је на неколико значајних научних питања: на став Которске бискупије према стварању југословенске државе, на рад Богословије св. Петар Цетињски од 1921. до 1926. године, на положај и дјеловање Црногорско-приморске митрополије у току Другог свјетског рата, на аграрну политику државе према црквеним посједима у Црној Гори од 1945. до 1947. године, на положај Исламске заједнице у социјалистичкој Црној Гори...

Послије ове књиге, услиједила су нова архивска истраживања и нови историографски радови, као и учешће у писању првих црногорских уџбеника историје на основу новог програма. Упоредо с научним радовима и уџбеницима, настајала је и његова докторска дисертације “Држава и вјерске заједнице у Црној Гори 1945-1965. године”, која је била резултат вишегодишњих истраживања и свеобухватног занимања за живот и дјеловање вјерских заједница на простору Црне Горе. Иако првобитно пријављена на Филозофском факултету у Београду, јер све до 2005. године није било могуће у Црној Гори стећи звање доктора историјских наука, процедура одбране његове докторске дисертације није могла бити спроведена до краја. Разлози за то имају више упоришта у личним него научним ставовима. Али, на срећу, већ 2005. године стварају се услови да се докторске дисертације из историје могу бранити и на Универзитету Црне Горе. Користећи ту могућности, др Звездан Фолић је након спровођења уобичајене процедуре, јуна 2006. године одбранио докторску дисертацију на Филозофском факултету Универзитета Црне Горе. Тиме је постао први доктор историјских наука који је ово звање стекао у Црној Гори.

Његова докторска дисертација “Држава и вјерске заједнице у Црној Гори 1945-1965”, објављена је 2006. године. Ријеч је о волуминозном истраживачком дјелу, у коме се по први пут обрађује комплексна проблематика односа између вјерских заједница и државе. До појаве ове књиге ми нијесмо знали какав је уистину био положај православне, католичке и исламске вјерске заједнице у социјалистичкој Црној Гори, нити какав је био њихов однос према државној власти, као и државне власти према њима. Између дотадашњих званичних ставова државе о поступању према вјерским институцијама у духу највиших међународних стандарда, и клерикалних тирада о прогонима и страдању у вријеме комунизма, стајала је књига др Звездана Фолића. Стручна и лаичка јавност, па чак и онај дио који своју идеологију држи за једину истину, дочекао је књигу с уважавањем и пажњом.

Након објављивања књиге о односу државе и вјерских заједница у Црној Гори, др Звездан Фолић је своје истраживачко занимање усмјерио на неколико важних тема из црногорске историје. Један тематски круг чинили су његови већи радови о историји појединих црногорских области. За монографије о прошлости Црмнице и Беранског краја, он је написао преглед историје ових крајева од 1700. до 1941. године. У овим обимним прегледима он је синтетизовао војно-политичку, вјерску и дјелимично друштвену историју Црмнице и Беранског краја, приказујући главне токове њихове национално-ослободилачке акције и друштвеног живота, као и њихов положај и развој у црногорској и југословенској држави.

У изучавању историје Црне Горе, посебан тематски круг чине радови др Звездана Фолића о утицају религијских увјерења на политичко мишљење, као радови о учешћу вјерских заједница у политичком животу. Његовој пажњи није промакла чињеница да утицај вјерских заједница у друштву Црне Горе, а посебно једне од њих, зависи од степена њеног ангажовања у политици. То значи да се и у Црној Гори, религиозност доминантно темељи на политичким вјеровањима и ставовима, односно, да у дјеловању вјерских заједница има политичког колико и духовничког. Др Звездан Фолић је међу првима указао и на политичку употребу историјских митова од стране једне утицајне вјерске институције у Црној Гори, истражујући симболичку валоризацију различитих митова и легенди. За изучавање политичког аспекта дјеловања вјерских заједница у Црној Гори посебно је важна његова студија о изградњи Маузолеја на Ловћену и конфликту који је у односима између Цркве и државе овај подухват изазвао.

У научном опусу др Звездана Фолића важно мјесто припада његовим радовима из историје црногорске електропривреде од 1945. го 1965. године. Поред неколико истраживачких чланака, он је написао и други дио научне монографије “100 година црногорске електропривреде”, која се појавила 2010. године. У овој књизи, која је настала као коауторско дјело, др Звездан Фолић је обрадио период великих подухвата у изградњи електроенергетских постројења у Црној Гори, када се постављају темељи овог система, формирају институције и кадрови, али и када се праве планови о новим великим подухватима. Тиме је наставио да надограђује знања о економској историји Црне Горе, која се као научна област утемељила почетком XX вијека.

Недуго након књиге о црногорској електропривреди, појавило се ново дјело Звездана Фолића – “Историја муслимана Црне Горе 1455-1918. године” (2013), које представља највећи домет његовог бављења историјским синтезама. Писана с намјером да прикаже формирање и живот једног од народа у Црној Гори, књига је показала његов дар за историју дугог трајања, као и изучавање друштвене историје. Посветивши се захтијевном послу писања историје муслиманског народа у Црној Гори, он је морао да обради многе процесе, прикаже различите епохе и догађаје, укаже на бројне политичке, социјалне и културолошке феномене. Свако занимање за овакве процесе, а посебно процесе националног конституисања, изазива у нашем друштву посебну осјетљивост. Обично се јављају критичари и тумачи, увијек припадници нације о којој се пише, који историчару проналазе тенденциозност и проблематичну идејност. У овом случају, таквих примједба није било, што свједочи о објективности и неспорној вриједности Фолићевог дјела.

Поред истраживања и писања научних радова, Звездан Фолић је имао и запажену наставничку дјелатност. Од 2009. године на Филозофском факултету у Никшићу предавао је Историју Балкана у средњем вијеку и Методику наставе историје. Као све друго што је радио у историјској науци, и овај задатак је обављао предано и савјесно, уносећи бројне новине у изучавање историјских феномена средњовјековне историје Балкана и изучавање наставе историје. Поред Филозофског факултета, Звездан Фолић је предавао и Историју религије и на Постдипломским студијама Историјског института Црне Горе, гдје је такође својим наставним и стручним радом дао допринос афирмацији овог студијског програма, исто као што је својим свеукупним истраживачким и научним радом афирмисао Историјски институт Црне Горе, доприносећи тако да се очува већ традиционално значење ове институције у научном животу Црне Горе.

Као историчар, научник и интелектуалац, Звездан Фолић је постао и препознатљива јавна личност. То је неминовно слиједило на основу квалитета његовог научног рада и ауторитета који је као историчар испољавао. Велики је број телевизијских емисија у којима је учествовао, као и објављених новинских текстова, фељтона и интервјуа. Углавном су то били медијски наступи у којима је говорио о вјерским заједницама у Црној Гори, традиционалном положају Православне цркве, антифашистичком наслеђу Црне Горе, идентитетским темама... Иако се радило о актуелним и контраверзним темама, он је у овим медијским наступима увијек имао став који је формирао на основу научних сазнања и чињеница, став који је саопштавао научник Звездан Фолић, а не пристрасни припадник или навијач ове или оне групације.

Цијенећи све оно што је Звездан Фолић успио да уради у црногорској историографији, несумњиво да је наша струка остала без историчара који је требало да јој подари још много вриједних дјела. Знамо да су његове наредне теме требало да буду: историја Албанаца у Црној Гори и однос Црногорске цркве и Цариградске патријаршије. Али, и оно што је до сада објавио, значајно је за нашу историографију, и у много чему представља пионирски подухват. Убијеђен сам да ће његово дјело користити будућим истраживачима, не само као ризница знања и чињеница, већ и као тематски путоказ и методолошки узор. Разумије се, вријеме ће му дати одговарајуће мјесто у црногорској историографији, као што то чини са свим резултатима наших претходника. Имајући у виду изворну утемељеност и квалитет његовог научног дјела, не треба имати сумње да ће у црногорској историографији добити запажено мјесто.

Живко Андријашевић